

SOCIALNO-GEOGRAFSKA ANALIZA NASELIJ TRDKOVA IN MARTINJE NA GORIČKEM

Damjana Počkaj Horvat *

V subpanonski Severovzhodni Sloveniji je neenakomeren razvoj posameznih mikroregij povzročil, da je stopnja razvitosti med njimi zelo različna, to pa pomeni tudi različno izhodiščno stopnjo za nadaljnji razvoj. Zato je toliko bolj pomembno poiskati nove potenciale v posameznih pokrajinah. Neenaka stopnja razvitosti posameznih območij v subpanonski Severovzhodni Sloveniji pogojuje, da se je znaten del ozemlja uvrščal v tako imenovana manj razvita območja. Od leta 1990 se je z novim zakonom v demografsko ogrožena območja uvrstilo kar 67,1 % katastrskih občin v subpanonski Severovzhodni Sloveniji.

Za celotno makroregijo je bila izdelana tipizacija demografskih območij, ki je na osnovi 17 različnih kazalcev določila tri osnovne demografske tipe in sedem podtipov demografskih območij (Počkaj-Horvat, 1992). Posamezni tipi in podtipi so bili določeni na osnovi nekaterih skupnih značilnosti demografskih območij, ki jih ločijo od drugih. Vendar pa tudi znotraj posameznega tipa ne smemo pričakovati enotnih, homogenih območij; še zlasti ne v različnih naravno-geografskih območjih. Šele sondne raziskave na osnovi terenskega dela lahko omogočijo razumevanje specifičnosti znotraj posameznih tipov in podrobnejše vrednotenje rezultatov tipizacije, ki je bila izdelana na osnovi statističnih podatkov.

* *Mag., dipl. geogr., Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru, 62000 Maribor, Koroška cesta 160, SLO*

Metodološka izhodišča

Rezultati tipizacije demografskih območij v subpanonski Severovzhodni Sloveniji so pokazali, da je najmočneje zastopan tip neugodnih demografskih razmer (v 44 % vseh k.o.). V njegov prvi podtip, to je podtip neugodnih demografskih razmer z neugodno izobrazbeno strukturo in aktivnostjo prebivalcev ter neugodno infrastrukturno opremljenostjo in dostopnostjo naselij, se je uvrstilo 216 k.o. (28,2 %) (Počkaj-Horvat, 1992, s.185).

Tabela: Osnovni statistični podatki za naselji Trdkova in Martinje

	leto	Trd- kova	Mar- tinje		leto	Trd- kova	Mar- tinje
št. prebivalcev	1869	386	187	št. gospodinjstev	1948	103	53
	1890	490	217				
	1910	572	253				
	1931	591	255				
	1948	553	266				
	1953	534	254				
	1961	448	227				
	1971	392	222				
	1981	303	188				
	1991	244	150				
a-1991	235	145		a-1991	68	41	
starostni indeks	1981	104	121	št. stanovanj	1961	104	55
št. kmečkih gospodarstev	1991	65	38		1971	93	52
					1981	81	46
					1991	83	41
				1991	83	41	
št. goved	1981	180	110				
	1991	77	62				
št. zaposlenih	1981	20	25				
	a-1991	61	29				
št. zaposlenih v kraju bivanja	1981	3	1	št. stalno zaposlenih v tujini	1981	56	24
	a-1991	3	1		1991	38	10
					a-1991	46	14

Vir: KLS IV., PP 1981, PP 1991, a-1991 - podatki, pridobljeni z anketo

Znotraj tega najmočnejše zastopanega podtipa sem izbrala dve naselji na Goričkem, da bi s pomočjo terenskega dela preverila rezultate tipizacije. Anketirali smo vse prebivalce obeh naselij (anketiranje je bilo opravljeno v aprilu 1991) in popisali stavbe po starosti, funkcijski rabi in fiziognomskem izgledu.

Naselji Trdkova in Martinje ležita ob slovensko-avstrijsko-madžarski meji na Goričkem, ki ga označuje gričevnata pokrajina s prodnato-peščeni slemeni zgodnjega pliocenskega nasipavanja. Dobro tretjino vseh površin pokrivajo gozdovi. Slabi naravni pogoji in velika razdrobljenost posesti ne omogočajo intenzivnejšega kmetovanja. Kmetijstvo, s katerim se ukvarja predvsem starejše prebivalstvo, je pretežno polikulturno. Za celotno območje Goričkega je značilna depopulacija, staranje prebivalstva, veliko število zdomecev in visok delež zaposlenih v primarnih dejavnostih. Prometne poti so slabe; večji del cest med naseljema Trdkova in Martinje je še vedno makadamskih. Večina naselij v tem delu Goričkega pa ima redne ali delavske avtobusne zveze z Mursko Soboto, saj je po ukinitvi železniške proge do Hodoša to območje ostalo brez železniške povezave (Špes, 1983).

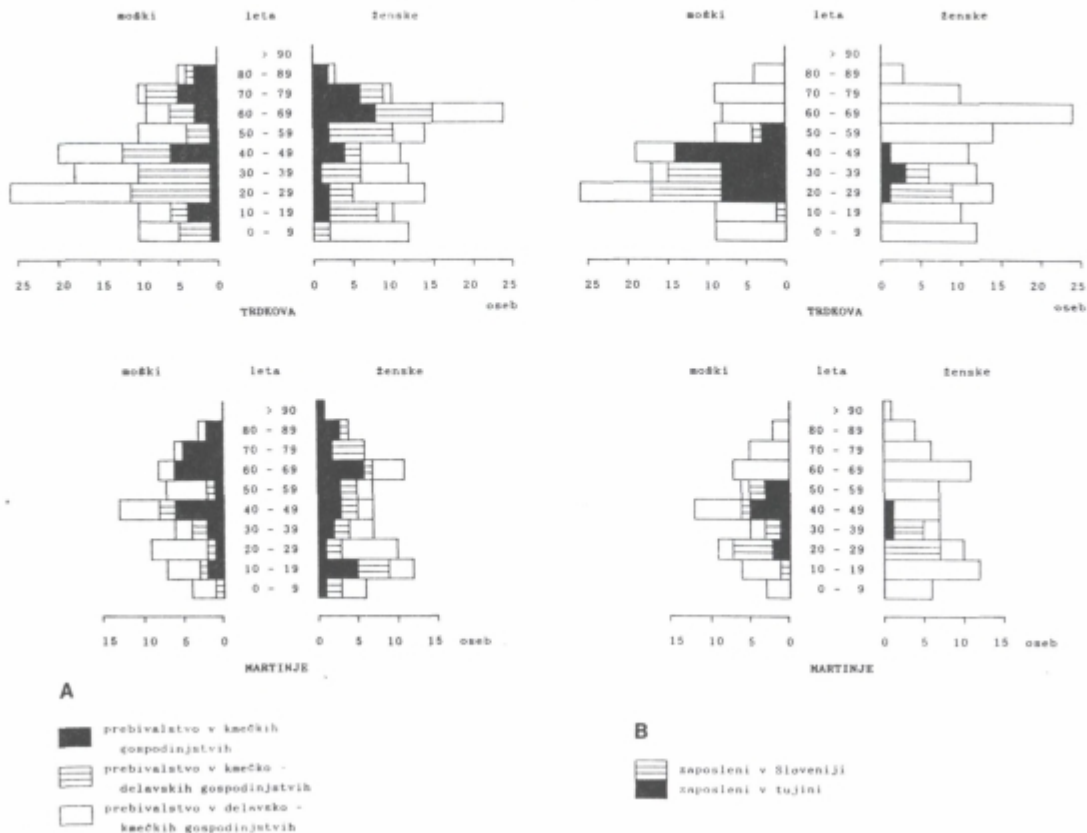
Analiza z anketo zbranih podatkov - Trdkova

Naselje Trdkova je razloženo naselje, ki leži 4 km SV od Kuzme v dolini potoka Lukaja, v stranskih grapah in na sosednjih slemenih na nadmorski višini 280-380 m. Največ prebivalcev je tu živelo leta 1931 (591), potem pa se je število ves čas zmanjševalo do 244 prebivalcev leta 1991. Večina hiš je razporejenih ob makadamski cesti, nekaj, predvsem starih in opuščeni, pa je tudi v bližnjih grapah in na slemenih. V naselju je bila od leta 1863 šola, ki pa so jo leta 1963 ukinili.

Z anketiranjem prebivalstva smo v naselju našli 235 prebivalcev (121 moških in 114 žensk) v 68 gospodinjstvih. Največ je gospodinjstev s petimi člani, zastopane pa so vse starostne skupine prebivalstva. Preseneča podatek, da je največ prebivalcev (17,4 %) starih od 20-29 let. Otrok je v

Shema: STAROSTNA IN SPOLNA STRUKTURA PREBIVALSTVA V TRDKOVI IN MARTINJU LETA 1991 GLEDE NA VIR DOHODKA V GOSPODINJSTVU (A) IN ZAPOSILITEV (B)

Graph: AGE AND SEX STRUCTURE OF THE TRDKOVA AND MARTINJE POPULATION IN 1991 ACCORDING TO THE SOURCE OF THE HOUSEHOLD INCOME (A) AND TO EMPLOYMENT (B)

vasi 55; kar 87,6 % jih živi v gospodinjstvih, v katerih so zastopane vse starostne skupine prebivalcev. Kljub temu pa je 53 % gospodinjstev brez otrok.

Večina gospodinjstev, v katerih so zastopane vse starostne skupine prebivalcev, živi v hišah ob cesti, medtem ko na vzpetem svetu in v starejšem delu vasi (s hišnimi številkami 1 - 5) prevladuje ostarelo prebivalstvo (vsi člani so stari nad 70 let).

Gospodinjstva z vsemi starostnimi skupinami prebivalcev imajo v večini več kot tri člane in vsaj enega zaposlenega. Zaposlenih je 61 vaščanov.

Zanimiva je tudi izobrazbena struktura prebivalstva. Večina (52,3 % prebivalcev) ima končano osnovno šolo; višjo ali visoko izobrazbo nima nihče. Na srednji, višji ali visoki šoli se šola 9 otrok.

To podobo dopolnjujejo podatki o vrsti stanovanjske hiše. Vitalna gospodinjstva z vsemi starostnimi skupinami živijo v večini v eno ali dvodružinskih hišah ob cesti, ostarela gospodinjstva pa v starih kmečkih hišah. Veliko opuščениh hiš (v naselju jih je kar 20) kaže na usodo teh gospodinjstev, ki v večini nimajo naslednika in počasi izumirajo. Tako se je število gospodinjstev zmanjšalo s 106 gospodinjstev leta 1961 na 68 gospodinjstev leta 1991.

Odločujoče za razvoj naselja je zaposlovanje v tujini. Prebivalci Trdkove so si že kmalu poiskali zaslužek v tujini z redno ali sezonsko zaposlitvijo. Kar 46 vaščanov (75,4 % vseh zaposlenih) je na delu v tujini; v 45,5 % gospodinjstev je na delu v tujini vsaj en član. Povezanost med starostnim tipom gospodinjstva, vrsto stanovanjske zgradbe in zaposlitvijo v tujini je več kot očitna. Večina zaposlenih v tujini živi v novih hišah ob cesti.

Prejšnje ugotovitve o starosti stanovanjskih zgradb dopolnjuje podatek o opremljenosti gospodinjstva. Opremljenost je boljša v gospodinjstvih v novejših hišah, zlasti tistih, kjer so člani na delu v tujini.

O življenju v vasi nam veliko povedo podatki o velikosti posesti in obdelovanju zemlje ter številu živine. Vaščani imajo v večini majhno posest (2 - 5 ha), le tri gospodinjstva imajo nad 5 ha zemlje. Obdelovanje zemlje je prisotno v vseh starostnih tipih gospodinjstev, vendar gre v večini za pridelovanje za lastne potrebe. Gospodinjstva le z ostarelimi člani zemlje več ne obdelujejo, največ gospodinjstev pa zemljo obdeluje enako kot pred desetimi leti.

To je razvidno tudi iz podatkov o reji živine, ki pa jo v večini opuščajo, še zlasti v mlajših gospodinjstvih in v tistih, katerih člani so na delu v tujini. Po večini goveje živine ne redijo več (50,5 % gospodinjstev). Če pa jo še imajo, jo imajo največ 1-2 glavi. Nad 10 glav goveje živine ima le eno gospodinjstvo. Rejo živine je v zadnjih desetih letih opustilo 32,3 % gospodinjstev, zanimivo pa je, da ima 7 gospodinjstev sedaj več živine (to so gospodinjstva, kjer so člani stari od 20-60 let ali pa so v vseh starostnih skupinah).

Trdkova je primer naselja, ki je na osnovi terenskega proučevanja pokazalo povsem drugačno podobo, kot smo jo pričakovali. Bližina meje in iznajdljivost ljudi, ki so si boljši zaslužek poiskali v tujini, je omogočila vasi preživetje. Nove hiše ob glavni cesti nas zgovorno opozarjajo na to. Največji problem v vasi je prav makadamska cesta, vendar za njeno asfaltiranje prebivalci že zbirajo sredstva. V vasi je nov gasilsko - vaški dom, trgovina in gostilna.

Pričakovati je, da bodo gospodinjstva, ki so si z zaslužkom v tujini postavila nove domove, ostala v vasi in postala nosilec razvoja. Povečini bodo ostarela gospodinjstva (16 gospodinjstev s 25 prebivalci) izumrla, stare kmečke hiše pa bodo propadle. Odpira se vprašanje, kaj bo z zemljo, saj sedaj pridelujejo hrano na majhnih parcelah le za lastne potrebe.

Vikendaštvo tu še ni prisotno v večji meri (le dva vikenda), prav tako ni večjega turističnega utripa zaradi bližine tromeje in lovskih območij. Zaposlitev v tujini je trenutna rešitev, ki predstavlja impulz v razvoju naselja. Vendar pa ne predstavlja trajne rešitve. Zato so razvojne možno-

sti tega naselja še povsem odprte, prav tako tudi njegova vključitev v širšo regionalno strukturo, ki jo vsaj sedaj ni čutiti.

Analiza z anketo zbranih podatkov - Martinje

Martinje je razložena vas v bližini Trdkove in leži na pobočjih treh vzpetin ob izviru Krke ob makadamski cesti Gornji Petrovci - Kuzma na nadmorski višini 340 - 390 m. V bližini je mejni prehod Srebrni breg, ki so ga odprli leta 1992.

Največ prebivalcev je imelo Martinje leta 1948 (266), danes pa tu živi le še 150 prebivalcev v 41 gospodinjstvih. Prav toliko je tudi hiš, kmečkih gospodarstev pa je 38. V naselju so imeli vaško šolo, ki so jo ukiniteli leta 1975. Imajo nov gasilsko - vaški dom z dvorano za kulturne prireditve in prostorom za sestanke krajanov.

Čeprav leži Martinje v neposredni bližini naselja Trdkova in se je v tipizaciji demografskih območij uvrstilo v isti podtip, so rezultati terenskega proučevanja povsem drugačni. Prevladujejo gospodinjstva z dvema članoma (17 gospodinjstev) v starostnem tipu, kjer so vsi člani stari nad 50 let (34,1 % gospodinjstev). Zaradi tega je starostni indeks izrazito neugoden (znaša 121), število gospodinjstev pa se je v obdobju 1961 - 1991 zmanjšalo od 58 na 41 gospodinjstev.

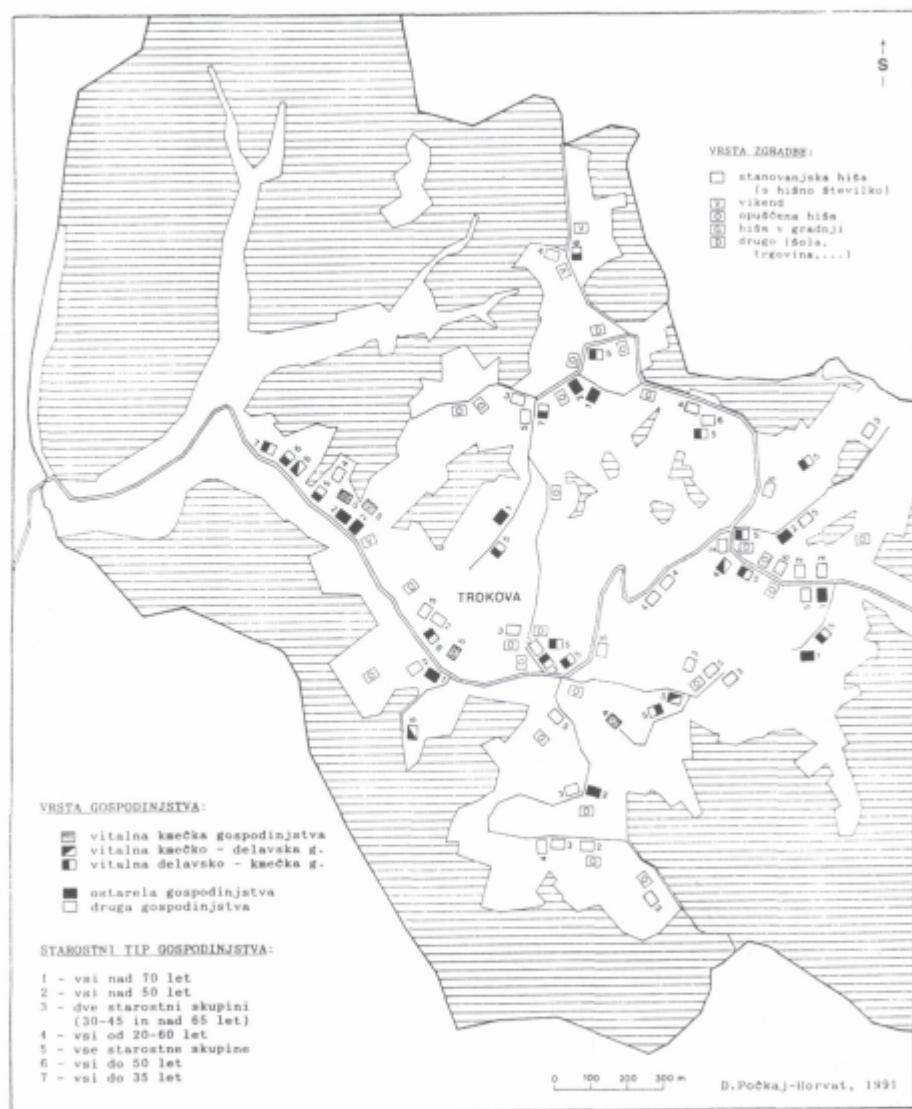
Večina gospodinjstev z zastopanostjo vseh starostnih skupin živi ob glavni cesti, v osrednjem delu vasi, ki leži v depresiji, pa prevladujejo ostarela gospodinjstva, ki živijo v starih, propadajočih hišah.

Otrok je v vasi 31. Od teh jih kar 71 % živi v gospodinjstvih v katerih so zastopane vse starostne skupine. Več kot polovica gospodinjstev pa je brez otrok.

Izobrazbena struktura prebivalstva je podobna kot v naselju Trdkova. Večina prebivalcev ima končano osnovno šolo, 8 jih ima srednjo izobraz-

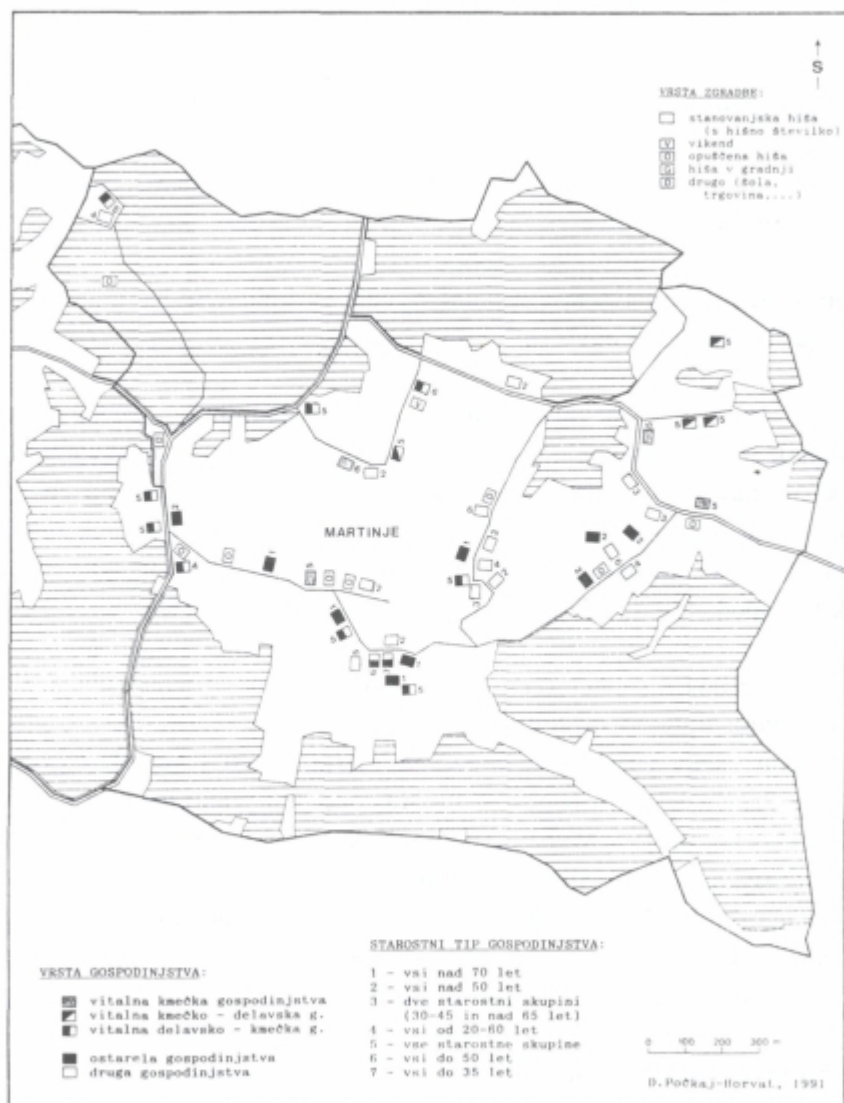
Karta 1: VITALNA GOSPODINJSTVA (GLEDE NA VIR DOHODKA) IN OSTARELA GOSPODINJSTVA
V TRDKOVI LETA 1991

Map 1: HOUSEHOLDS WITH ACTIVE MEMBERS (ACCORDING TO THE INCOME SOURCE) AND
HOUSEHOLDS WITH ELDERLY MEMBERS IN TRDKOVA IN 1991

Karta 2: VITALNA GOSPODINJSTVA (GLEDE NA VIR DOHODKA) IN OSTARELA GOSPODINJSTVA V MARTINJU LETA 1991

Map 2: HOUSEHOLDS WITH ACTIVE MEMBERS (ACCORDING TO THE INCOME SOURCE) AND HOUSEHOLDS WITH ELDERLY MEMBERS IN MARTINJE IN 1991

bo, višjo ali visoko izobrazbo pa nima nihče.

Zanimiv je podatek, da več kot polovica gospodinjstev nima zaposlenih članov. To so v večini ostarela gospodinjstva z enim ali dvema članoma. Bistveno drugače, kot v naselju Trdkova, je potekalo tudi zaposlovanje v tujini. Samo v dveh gospodinjstvih sta v tujini zaposlena dva člana, v 10 gospodinjstvih pa po en član. Skupaj je tako le 14 vaščanov zaposlenih v tujini. Ti živijo praviloma v gospodinjstvih, v katerih so zastopane vse starostne skupine prebivalcev.

Stare hiše so predvsem v osrednjem delu vasi, novejše pa ob cesti. V naselju smo našli 5 opuščenih hiš in en vikend.

Kmetijstvo je v glavnem polikulturno in samooskrbno. V primerjavi z naseljem Trdkova imajo domačini tudi večje posesti (prevladujejo posesti od 5-7 ha). Polovica gospodinjstev obdeluje enako površino kot pred desetimi leti. Živinorejo v glavnem opuščajo, čeprav so imeli leta 1991 v 38 kmečkih gospodarstvih 62 glav goveje živine (v Trdkovi imajo v 65 kmečkih gospodarstvih le 77 glav). V vasi je tudi prašičja farma.

Martinje ima v primerjavi z naseljem Trdkova manjše razvojne možnosti. V sedanji upravni razdelitvi leži na obrobju KS Gornji Petrovci in zato večkrat ostaja pozabljeno. Otroci se vozijo v šolo v Gornje Petrovce (7 km). Prebivalci so v manjšem številu zaposleni preko meje in v glavnem dnevno migrirajo v Mursko Soboto. Nekdanje živahne stike preko meje z Madžarsko je prekinilo zaprtje mejnega prehoda Srebrni breg po drugi svetovni vojni. Drugače pa se v tem okolju iščejo nove razvojne možnosti zlasti v turističnem razvoju. Po mnenju Špesove (1983) se na širšem območju Srebrnega brega kažete za pospeševanje izletniškega turizma predvsem dve možnosti: na eni strani povezava z večjimi turističnimi kraji (Moravci, Radenci), saj bi lahko z ureditvijo sprehajalnih poti in primernih površin za oddih popestrili izvensezonsko ponudbo; na drugi strani pa bi lahko organizirali izlete za prebivalce bližnjih mest (ogled naravnih in kulturnih znamenitosti tudi preko meje). Izredne naravne možnosti bi veljalo še bolj izkoristiti za lovski turizem.

Zaključek

Glavne značilnosti nerazvitosti v obeh naseljih so ostarevanje prebivalstva in s tem povezano večje število gospodinjstev z enim ali največ dvema članoma ter večanje števila opuščenih in propadajočih hiš brez naslednika, ki so tudi po svoji opremljenosti v slabem stanju. Močna depopulacija po drugi svetovni vojni je število prebivalstva v obeh naseljih do leta 1991 prepolovila. Čeprav opravičeno govorimo o ostarevanju prebivalstva, pa nam starostni piramidi za obe naselji dokazujeta, da je število otrok sorazmerno veliko (od 0-9 let je v obeh naseljih 32 otrok). V preteklosti sta obe naselji imeli šolo. Z ukinitvijo šole pa sta naselji izgubili pomembnega nosilca kulturnega življenja.

Naslednji pomemben kazalec nerazvitosti je infrastrukturna opremljenost obeh naselij. Ne le slabe cestne povezave (makadamske ceste), ampak tudi odsotnost terciarnih dejavnosti in s tem navezanost na oskrbo v bližnjih centralnih naseljih, nam zgovorno odkrivajo vzroke za močno depopulacijo. Obdelovanje zemlje je v veliki večini v opuščanju. Največkrat gre za polikulturno in samooskrbno kmetijstvo. Posestva so majhna, veliko zemlje ostaja neobdelane, opuščajo pa tudi rejo živine.

Razkroj agrarne družbe in zaposlovanje v drugih dejavnostih, zlasti v tujini, je močno spremenilo sam fiziognomski izgled naselij (nove hiše ob cesti, neobdelane površine, opuščene hiše,...). Zanimiva je tudi povezanost med starostno strukturo prebivalcev in zaposlenimi v tujini, saj je delež zaposlenih v tujini v Trdkovi kar 76,7 % (največ moških med 20 in 40 letom), tako da postaja to območje že pravo gravitacijsko območje Avstrije, od koder dobiva Avstrija predvsem nekvalificirano delovno silo (sezonska dela na kmetijah, zidarska dela, ipd.).

Končni rezultat sondne raziskave je opredelitev možnih nosilcev nadaljnega razvoja v obeh vaseh (karta 1 in 2) osnovi starostnega tipa gospodinjstev in prevladujoče gospodarske dejavnosti, ki jim daje glavni vir dohodka. V Trdkovi in Martinju je skupaj le 8 vitalnih kmečkih gospodinjstev in enako število vitalnih kmečko-delavskih gospodinjstev. Močno

prevladujejo vitalna delavsko-kmečka gospodinjstva (v Trdkovi 20, v Martinju 9 gospodinjstev), kar kaže na že omenjeno zmanjševanje pomena kmetijstva oziroma na samooskrbno kmetijstvo, glavni vir dohodka pa tako predstavlja zaposlitev izven kmetijstva, zlasti v tujini. Ostarelih gospodinjstev je 19 (Trdkova 10, Martinje 9) in tako se bo najverjetneje v prihodnjih desetih ali dvajsetih letih število gospodinjstev še zmanjševalo, saj priselitev v naselji ni.

Ugotovljena vitalna gospodinjstva, ki so bodisi samo kmečka ali pa imajo tudi zaposlene člane izven kmetijstva, bodo morala kot sedanji in bodoči nosilci razvoja v naselju, iskati tiste potenciale, ki bodo zagotavljali ustrezno kvaliteto življenja. V razvoju vasi (podeželja) je torej poleg družbene pomoči neobhodno potrebna predvsem lastna zainteresiranost in volja prebivalcev, ki probleme občutijo na lastni koži in tako poznajo odgovore na številna vprašanja. Načrtovanje razvoja podeželja se torej ne more odvijati brez terenskega dela in stika s prebivalci kot nosilci razvoja. Kajti prav sodelovanje prebivalcev v razvojnem projektu, njihova resnična želja po ohranitvi vasi je edini porok za uspeh.

LITERATURA IN VIRI

Belec B., 1991. *Razporeditev prebivalstva v SV Sloveniji z vidika kraja bivanja in kraja zaposlitve, Geografska problematika SV Slovenije, Dela št. 8, Ljubljana, s. 85-95*

Gosar L., 1989. *Oblikovanje kompleksnega modela skladnejšega regionalnega razvoja SR Slovenije in manj razvitih območij. Poročilo za sintezno študijo, Ljubljana, UI SRS, 61 s.*

Klemenčič V., 1991. *Prekmurje kot nerazvito obmejno območje v Sloveniji, Dela št. 8, Ljubljana, s. 108-124*

Klemenčič V., 1991. *Tendence spreminjanja slovenskega podeželja, GV LXIII, Ljubljana, s. 25-41*

Odlok o območjih, ki se štejejo za demografsko ogrožena območja v Republiki Sloveniji v obdobju 1991-1993, Ur.l. RS, št. 6, s. 243-247, Ljubljana, 1991

Počkaj Horvat D., 1991. *Tipi demografskih območij v subpanonski SV Sloveniji*, Dela št.8, Ljubljana, s.96-107

Počkaj Horvat D., 1992. *Geografska tipizacija demografskih območij v subpanonski Severovzhodni Sloveniji*, magistrsko delo, FF Ljubljana, Oddelek za geografijo, 274 s.

Popisi prebivalstva l.1961, 1971, 1981 in 1991. Zavod R Slovenije za statistiko, Ljubljana

Rezultati anketiranja prebivalstva v naseljih Trdkova in Martinje, april 1991

Špes M., 1983. *Možnosti za razvoj rekreacije na primeru obmejnega območja Srebrni breg - Lendavske gorice*, *Geographica Slovenica* 14, Ljubljana, s.155-162

Vrišer I., 1990. *Ekonomskogeografska regionalizacija SV Slovenije*, *Znanstvena revija*, PF Maribor, št.2, Maribor, s. 149-162

Zakon o spodbujanju razvoja demografsko ogroženih območij v R Sloveniji, Ur.l.RS, št.48, s.2226-2228, Ljubljana, 1990

SOCIO-DEMOGRAPHIC ANALYSIS OF THE SETTLEMENTS TRDKOVA AND MARTINJE IN THE GORIČKO REGION

SUMMARY

A considerable part of the entire sub-Pannonian NE Slovenia is a rural area. Owing to an uneven rate of development in individual regions, these are now at very different developmental levels and have consequently different starting points for future development.

A classification of demographic areas for the entire macro-region was carried out. 17 different criteria were used to establish three basic demographic types and seven sub-types of demographic areas. Individual types and sub-types were determined on the basis of some common features, not shared by other types and sub-types. Completely uniform and homogeneous areas, however, cannot be expected, not even within the same type. Two settlements in the Goričko region, Trdkova and Martinje, which belong to the dominant sub-type (that of unfavorable demographic conditions characterized by unfavorable educational

and economic structure of population and by unfavorable infrastructure and accessibility of the settlements) were chosen as fieldwork sites in order to test the classification results.

The main characteristic of the underdevelopment in both settlements is the aging of the population. This results in a growing number of households with only one or, at most, two members. Similarly, more and more homes are without a heir, either abandoned or in the state of dilapidation and poorly furnished. Strong depopulation that occurred between World War II and 1991 reduced the number of inhabitants by half. While we are justified in our ascertainment that the population is aging, the age pyramids for both settlements nevertheless show a relatively large number of children (32 children aged between 0 and 9 years in both settlements). In the past, the two settlements had their own schools. With too few children to attend classes, the schools were closed and an important aspect of the settlements' cultural life lost.

The second important indicator of underdevelopment is the infrastructure of the two settlements. Not only poor road connections (macadamized), but also the absence of tertiary activities and hence dependence on the service from the nearby centers point at reasons for such a high rate of depopulation. Larger and larger areas of land are no longer cultivated. Farming is for the most part multi-cultural and self-subsistent. The farms are small. Considerable parts of land remain uncultivated and cattle raising is on the decline.

The disintegration of the agrarian society coupled with the inhabitant's employment in other sectors, especially abroad, resulted in a changed physiognomic character of the settlements (new houses alongside the road, uncultivated land, abandoned homes ...). It is interesting to observe the relationship between the age structure of the inhabitants and their employment abroad. The percentage of those who work abroad is as high as 76.6 for Trdkova (mostly men between 20 and 40 years of age). The region is apparently beginning to gravitate toward Austria providing it with mainly unskilled work force (seasonal jobs on farms, construction sites etc.).

The ultimate result of this sample study was the identification of potential agents of future development in the two settlements (maps 1 and 2) on the basis of the age structure of the households on the one hand and of the prevailing type of activity as the income source on the other. In the two settlements there are only 8 vital households that live of farming only and the same number of vital households that combine farming with working in non-agrarian sectors. The latter type

is by far prevalent (20 households in Trdkova and 9 in Martinje), which is yet another proof of the rapidly declining importance of farming. Farms serve as sources of self-supply only, whereas the main source of income comes from employment outside agriculture (especially abroad). There are 19 households with elderly members (10 in Trdkova and 9 in Martinje). It seems likely, since there are no new settlers, that in the next ten or twenty years the number of households will continue to decrease at an even greater pace.

The identified vital households of both types, which represent the current and future agents of development in the settlements, will need to search for such potentials that will ensure an adequate quality of life. In addition to the assistance that comes from the society, it is therefore primarily the inhabitant's own interest and motivation that can contribute to the future development of such rural areas. They are the ones who know their problems best and who can provide solutions to them. Any planning involving rural areas development should therefore rely on fieldwork and on contacts with the inhabitants. It is their participation in the developmental projects and their genuine interest in preserving the villages that is the only guarantee for success and the inclusion of rural areas into a more balanced regional development.